

Dezvoltarea competenței de literație la copii

Profesor învă. primar : Miclăuș Mihaela

*De la părinți învățăm ce este iubirea, cum să
râdem și cum să punem un picior înaintea
celuilalt.*

*Dar doar deschizând cărțile vom descoperi că
avem aripi”.*

(Hellen Hayes)

Literația a intrat recent în vocabularul limbii române, dar încă nu își găsește o traducere în Dicționarul explicativ. Astfel pentru a defini sensul noțiunii s-a preluat sensul din limba engleză ca fiind capacitatea de a citi, a scrie, a utiliza numere și de a înțelege și a utiliza informațiile citite în viața de zi cu zi.

Literația începe din primele zile de viață ale copilului, încă cu mult înainte de a întâlni un profesor și presupune achiziții de limbaj și experiențe ale copilului cu cartea (textul tipărit) **facilitate de familie.**

Pe parcursul școlii presupune diagnosticarea elevilor în privința abilităților de citire-scriere-înțelegere text și proiectarea unor planuri personalizate de sprijin prin care copiii să recupereze lipsurile, având astfel acces la învățare ascendentă pe tot parcursul vieții.

Cum putem forma și dezvolta competența de literație la elevii mici?

Înainte de a putea concepe o strategie, **primul pas este evaluarea literației emergente** - se poate folosi atât la începutul școlarității, cât și ocazional la elevii mai mari care întâmpină greutăți serioase atunci când citesc.

Literația emergentă este un termen preluat de la cercetătorii din domeniul psiholingvisticii, care au cercetat procesele prin care trec copiii care învață să citească și să scrie.

Teoria literației emergente consideră că cititul nu se învață bucățică cu bucățică, ci printr-o **abordare holistică** pe care copiii o observă la cititorii din jurul lor și încearcă să învețe cum să procedeze la fel.

- Pentru elevii care deja au deprinderi de citit-scriș, este indicat să pornim de la evaluarea nivelului/indicelui de literație - **teste de tip PIRLS, teste de verificare standardizată a nivelului de dezvoltare a competenței de literație pe vârste, instrumente internaționale de evaluare.**

Dezvoltarea abilităților de literație la copii presupune dobândirea treptată a unor deprinderi specifice. Atunci când copiii au dificultăți cu lectura și înțelegerea a ceea ce citesc, e de văzut care este de fapt dificultatea și în care dintre cele **cinci arii se poate interveni**.

Conștientizarea fonologică și fonemică

Conștientizarea fonologică presupune **identificarea și folosirea unităților mai mari de limbaj oral – cuvinte, silabe, rime și sunete individuale (foneme)**.

Conștientizarea fonemică se referă la **capacitatea de a distinge și produce sunete individuale (foneme)**. Conștientizarea fonemică este esențială pentru ortografiere și recunoaștere instantanee a cuvintelor și este unul dintre cei mai buni predictorii ai deprinderii cititului în primii doi ani de școală.

SUNETUL ȘI LITERA A

PROBLEMA ȚINTITĂ

☒ Conștientizarea fonologică și fonemică	☐ Fluentă
☒ Decodare și fonetică	☐ Comprehensiune
☐ Vocabular	☐ Reflecție și evaluare

MOD DE LIVRARE

☒ Față în față
☒ Online
☒ Blended

RESURSE

Fișa 1, opțional Fișa 2
Foarfecă, lipici

NIVEL DE LITERAȚIE

☐ Emergent	☒ 1	☐ 4
☒ PP	☐ 2	☐ 5
☒ 0	☐ 3	☐ 6

MOD DE LUCRU

☒ Individual
☐ Max 8
☐ Peste 8

DESCRIEREA ACTIVITĂȚII

Înainte de activitate

Profesorul/ voluntarul pregătește fișa 1 și 2 (opțional fișă exemplificare), foarfecă și lipici.

În timpul activității

Copilul denumește cuvintele corespunzătoare celor opt desene de pe fișa nr. 1. Se discriminează sunetul cu care începe fiecare cuvânt – a. Se face corespondența sunetului discriminat cu litera a scrisă pe rândul aflat sub imagini. Sunt mai multe variante ale literei a de tipar, pentru că în textele tipărite se folosesc mai multe fonturi – se explică acest lucru pe înțelesul copilului.

După activitate

Cele opt imagini se pot decupa pe linia continuă și se pot lipi în interiorul literei a mărite de pe fișă, după ce copilul o recunoaște în rândul literelor a. Se poate arăta copilului fișa de exemplificare. Colajul obținut poate fi resursă și pentru alte tipuri de activități: numărarea literelor cuvintelor sau a silabelor. Se pot folosi cuvintele ca elemente esențiale pentru a construi o propoziție sau un text scurt.

NOTE

Desenele se pot personaliza, ca activitate în completare. Copiii pot folosi elemente de limbaj plastic: punct, linie, culoare, completându-le creativ.

SURSĂ

<https://www.themeasuredmom.com/>

Decodare și fonetică

Prin decodare sunt utilizate **cunoștințele despre relația literă – sunet** pentru a pronunța corect cuvintele scrise.

Înțelegerea acestei relații permite recunoașterea cu ușurință a unor cuvinte familiare și reperarea celor întâlnite încă.

Abordarea fonetică (analitică – sintetică) a predării cititului îi învață pe elevi despre corespondența literă – sunet, regulile de pronunție corectă a cuvintelor, precum și excepțiile de la aceste reguli.

BANCA DE CUVINTE

PROBLEMA ȚINTITĂ

☒ Conștientizarea fonologică și fonemică	☐ Fluentă
☒ Decodare și fonetică	☐ Comprehensiune
☒ Vocabular	☐ Reflecție și evaluare

MOD DE LIVRARE

☒ Față în față
☒ Online
☒ Blended

RESURSE

Cartonașe de cca 2-3 cmX10-12 cm, un borcan cu capac de 800 ml /o cutiută de carton, alt recipient

NIVEL DE LITERAȚIE

☐ Emergent	☒ 1	☐ 4
☒ PP	☒ 2	☐ 5
☒ 0	☐ 3	☐ 6

MOD DE LUCRU

☒ Individual
☐ Max 8
☐ Peste 8

DESCRIEREA ACTIVITĂȚII

Înainte de activitate

Pregătirea unui recipient (borcan, cutiută, plic rezistent) în care se vor aduna bilețele (preferabil din carton) pe care s-au scris cuvinte individuale. Citirea unui text (ficțiune sau non-ficțiune) din care copilul alege un număr de 1-5 cuvinte noi sau „grele” pe care își propune să le învețe/ rețină/ includă în vocabularul instantaneu. Cuvintele noi pot fi extrase dintr-un text construit cu copiii (ex. ABEL).

În timpul activității

Cu ajutorul unui voluntar, copilul exersează recunoașterea cuvintelor și, când toate sunt recunoscute instantaneu și când a reținut sensul cuvântului, copilul pune bilețelele cu acest cuvinte în „bancă”. Se vor insera în bancă doar acele cuvinte care sunt recunoscute repetat. După fiecare nouă adăugare a unui set de cuvinte în „bancă”, se verifică recunoașterea instantanee a cuvintelor pe bilețelele adăugate mai devreme. Profesorul sau un voluntar poate extrage oricând bilete la întâmplare și poate verifica dacă elevul și le mai amintește. Dacă nu și le amintește, biletele se scot până când sunt recunoscute instantaneu. Aceste cuvinte se exersează.

După activitate

Cuvintele din bancă se pot grupa după litera cu care încep, după numărul de litere, numărul de foneme sau silabe, după faptul că includ o anumită literă în poziție intermediară sau finală etc. Se pot folosi cuvintele ca elemente esențiale pentru a construi o propoziție sau un text scurt.

Vocabularul

Este aria care presupune **însușirea cuvintelor de care avem nevoie pentru a înțelege texte și pentru o comunicare de calitate**. Are un rol critic în deprinderea cititului și în înțelegerea oricărui text. **Exercițiile de vocabular sunt necesare pentru a construi activități de comprehensiune**. Unele cuvinte sunt deprinse din activități cotidiene, dar pentru altele sunt necesare strategii construite atent.

VOCABULARUL DESENAT

PROBLEMA ȚINTITĂ		MOD DE LIVRARE
☐ Conștientizarea fonologică și fonemică	☐ Fluentă	☒ Față în față
☐ Decodare și fonetică	☐ Comprehensiune	☒ Online
☒ Vocabular	☐ Reflecție și evaluare	☐ Blended
RESURSE	NIVEL DE LITERAȚIE	MOD DE LUCRU
Hârtie pentru desenat, creion/ creioane colorate, instrument de scris	☐ Emergent	☐ Individual
	☐ PP	☒ Max 8
	☒ 0	☒ Peste 8
	☒ 1	
	☒ 2	
	☒ 3	
	☒ 4	
	☒ 5	
	☒ 6	
DESCRIEREA ACTIVITĂȚII		
Înainte de activitate		
Se citește sau se ascultă povestea zilei, din care se extrag cuvintele noi.		
În timpul activității		
Aceasta este o activitate de grup. Prezentați termenii/cuvintele noi. Fiecare grupă va fi responsabilă de ilustrarea unui termen. Se reprezintă simbolic cuvântul și, ca la benzile desenate, se scriu în bule propoziții. Galeria se plimbă: câte un membru din fiecare grupă se plimbă prin clasă cu Vocabularul desenat și încearcă să obțină cât mai multe puncte/aprecieri de la celelalte grupe. Punctele se obțin doar dacă desenul este sugestiv pentru termenul reprezentat.		
După activitate		
Integrarea noului vocabular în propoziții scrise. Texte de citit în care se găsesc sinonimele cuvintelor exersate.		
SURSĂ		
Ben Taylor. Vocabulary: Making it memorable, Kagan Publishing, 2012		

Fluența

Se referă la **abilitatea de a citi în ritm adecvat, cu acuratețe și expresivitate**. Pentru o bună înțelegere a textelor, copiii au nevoie să citească fluent, cu voce tare sau în tăcere. Cei care nu citesc fluent cu voce tare, doar pronunță cuvintele și pot avea dificultăți cu decodarea – sau au nevoie de mai mult exercițiu pentru a citi expresiv.

CITIRE IMITATIVĂ

PROBLEMA ȚINTITĂ

☐ Conștientizarea fonologică și fonemică	☒ Fluentă
☐ Decodare și fonetică	☐ Comprehensiune
☐ Vocabular	☐ Reflecție și evaluare

MOD DE LIVRARE

☒ Față în față
☒ Online
☒ Blended

RESURSE

Înregistrare audio și video (cu arătarea textului citit și a ilustrațiilor)

NIVEL DE LITERAȚIE

☐ Emergent	☒ 1	☐ 4
☐ PP	☒ 2	☐ 5
☐ 0	☐ 3	☐ 6

MOD DE LUCRU

☒ Individual
☐ Max 8
☐ Peste 8

DESCRIEREA ACTIVITĂȚII

Înainte de activitate

Ajutați elevul să aleagă o carte la nivelul său de instruire, oferindu-i mai multe alternative (vedeți Cărți cu scLipici). Începeți printr-o scurtă discuție despre tema cărții. De exemplu, dacă alegeți Acela nu e Thabil Acela e un hipopotam!, întrebați elevul dacă are frați sau vecini cu care se joacă și cereți-i să vă descrie cum/ ce se joacă împreună. Verificați dacă elevul înțelege cuvântul „hipopotam”. Apoi anunțați că veți citi o scurtă poveste despre cum se joacă doi copii și veți exersa cititul acestui text până sună natural.

În timpul activității

Prima dată, ascultați înregistrarea fără a-i cere copilului să facă altceva decât să urmărească atent textul și să asculte cititorul. După aceasta, puteți cere să vă spună ce i-a plăcut sau i s-a părut interesant în poveste.

La a doua urmărire, opriți înregistrarea după fiecare pagină (excepție prima pagină de titlu, unde se citește și numele autorilor) și cereți copilului să repete/ citească așa cum a auzit cititorul.

La a treia ascultare, cereți copilului să citească alături de cititor (dând sonorul mai încet, dar fără să-l opriți de tot.)

La următoarea încercare, puteți alterna citirea astfel încât o pagină să fie citită de copil, iar următoarea să fie vocea înregistrată.

Mai apoi, opriți sonorul și lăsați să ruleze doar înregistrarea video. Cereți copilului să citească singur în ritmul în care se succed paginile arătate în video. Opriți înregistrarea dacă elevul e mult în urmă și oferiți-i suficient timp să citească prima dată în ritmul propriu. Repetați această etapă până când ritmul său ajunge la ritmul citirii din înregistrare.

Comprehensiune

Se referă la **înțelegerea, interpretarea și exprimarea de opinii pe marginea celor citite**. Pentru a înțeleg corect și nuanțat textele scrise, copiii trebuie să poată decoda ce citesc; să conecteze experiența lor anterioară la text, să identifice informații și să le organizeze pe categorii, să deosebească faptele de opinii, să exprime puncte de vedere și reflecții pornind de la text. **Comprehensiunea este în strânsă legătură cu vocabularul și fluența și implică lectura, gândirea și emiterea de raționamente.**

ANALIZA PERCEPȚIILOR: CE VĂD? CE AUD? CE SIMT?

PROBLEMA ȚINTITĂ

☐ Conștientizarea fonologică și fonemică	☐ Fluență
☐ Decodare și fonetică	☒ Comprehensiune
☒ Vocabular	☐ Reflecție și evaluare

MOD DE LIVRARE

☒ Față în față
☒ Online
☒ Blended

RESURSE

Copie a textului de citit, caiet de notițe sau fișă de lucru (vezi Fișa 1) și instrument de scris.

NIVEL DE LITERAȚIE

☐ Emergent	☐ 1	☒ 4
☐ PP	☐ 2	☒ 5
☐ 0	☒ 3	☒ 6

MOD DE LUCRU

☒ Individual
☒ Max 8
☒ Peste 8

DESCRIEREA ACTIVITĂȚII

Înainte de activitate

Lectura textului se realizează ghidat de către profesor, pe fragmente. Pasajul descriptiv se parcurge după cum se prezintă mai jos.

În timpul activității

Pentru a veni în sprijinul elevilor ca aceștia să perceapă cât mai detaliat pasajul descriptiv, profesorul pregătește un tabel precum cel din anexă (sau cere elevilor să realizeze un tabel cu trei coloane în caiet și să marcheze coloanele precum în Anexă). Apoi explică elevilor cum să-l completeze, recitind textul atent, separând simțurile: văzul, auzul și tactilul/olfactivul. Această activitate se bazează pe faptul că e nevoie ca în mintea cititorului (atent) să se creeze o imagine pe baza lecturii textului, imagine care se construiește parțial din cele comunicate de autor, dar parțial din cele „văzute” sau „auzite” sau „simțite” de către cititor, care umple golurile. În completarea tabelului, se pot marca acele elemente care sunt oferite de autor pentru a se distinge de cele adăugate de cititor.

Elevii pot completa tabelul individual sau în perechi sau în grupuri de 3-4. Nu se încurajează depărtarea de text, ci traducerea textului în imagini, sunete, percepție tactilă, emoții, impresii.

Reflecție

Reflecția este abilitatea de a reflecta la o anumită parte a unui material, pentru a desprinde fie ideea centrală, fie pentru a evalua critic informația accesată.

ATELIER DE SCRIERE- PRINTR-O MASCĂ

PROBLEMA ȚINTITĂ

☐ Conștientizarea fonologică și fonemică	☐ Fluență
☐ Decodare și fonetică	☐ Comprehensiune
☐ Vocabular	☒ Reflecție și evaluare

MOD DE LIVRARE

☒ Față în față
☒ Online
☒ Blended

RESURSE

Măști (opțional)

NIVEL DE LITERAȚIE

☐ Emergent	☐ 1	☒ 4
☐ PP	☐ 2	☒ 5
☐ 0	☒ 3	☒ 6

MOD DE LUCRU

☐ Individual
☐ Max 8
☒ Peste 8

DESCRIEREA ACTIVITĂȚII

Înainte de activitate

Începeți o discuție despre ceea ce știu elevii despre povestea clasică Cei trei purceluși. Puneți-i să scrie o listă în jurnalul lor cu lucrurile pe care le știu și să le împărtășească unui coleg.

În timpul activității

1. Citiți/Urmăriți Povestea adevărată a celor trei purceluși.
2. Conduceți discuția asupra a ceea ce au gândit sau simțit personajele din poveste, adică purcelușii sau lupul.
3. Puneți-i pe elevi să se gândească despre ce personaj ar dori să scrie, să discute cu un coleg și să spună ce au decis.
4. Arătați elevilor exemple de scriere dintr-o perspectivă diferită: Cum ai privi totul dacă ai purta masca personajului?
5. Acordați elevilor aproximativ 20 de minute pentru a rescrie un fragment din poveste din perspectiva unui alt personaj, apoi cereți să împărtășească cu un partener ceea ce au scris.
6. Reveniți împreună ca grup și oferiți elevilor oportunități de a împărtăși cu întreaga clasă.

După activitate

Desene și discuții despre cum s-au simțit purtând masca unui personaj.

NOTE ȘI SURSĂ

Puteți începe astfel de activități imaginându-vă că sunteți un munte, un copac, un motan. Folosiți măștile decorate de copii pentru a intra în rol.

Joann Portalupi, Ralph Fletcher, Craft Lesson

Conștientizarea fonologică și fonemică

- *Jocul cu marionete
- *Cutiile Elkonin
- *Sunetul inițial

Decodare și fonetică

- *Abel
- *Banca de cuvinte

Vocabular

- *Aruncă mingea
- *Vocabular desenat
- *Harta semantică

Fluență

- *Cititul repetat
- *Citirea imitativă
- *Cuvinte vizuale

Comprehensiune

- *Axa principalelor
evenimente
- *Harta conceptuală
- *Analiza percepțiilor: Ce
văd/Ce aud/Ce simt
- *Harta spațiului imaginar
- *Rețeaua personajelor

Reflecție și evaluare

- *Jurnal cu dubla intrare
- *SINELG
- *Atelier de scriere-Printr-o mască

Ce metode aplicăm pentru formarea literației emergente?

Metoda fonetică analitico-sintetică (FAS)

- - cel mai răspândit demers de predare a citit-scrisului
- - presupune concentrarea pe învățarea și recunoașterea literelor și a corespondenței dintre grafeme (semne grafice) și foneme (unități sonore), înainte de citirea cuvintelor în întregime
- Limite:
- -poate fi plictisitoare pentru copii
- -evoluția lentă a scrierii poate frâna însușirea tehnicii de citire fluentă

Metoda globală

- -folosită încă din anul 1930
- -memorarea vocabularului cu ajutorul unor imagini ce denumesc cuvinte uzuale
- -se folosesc în predare cărți ilustrate sau cartonașe
- -la noi este recomandată la clasa pregătitoare (elevii percep literele și le asociază cu obiecte sau imagini)

Metoda semi-globală

- cea mai recentă (implementată mai ales în Scoția, Belgia, Finlanda)
- - rezultă din mixarea cele două metode FAS și globală
- Accent pe:
- - fonetică (relația dintre litere și sunete);
- - conștientizare fonematică (abilitatea de a identifica și manipula sunete, oral);
- - cunoștințe legate de vocabular (nouă înțelegere a cuvintelor);
- - înțelegerea textului (înțelegerea a ceea ce este citit).

Metoda Borel-Maisonny

elaborată în Franța-metodă de învățare a citirii-constă în asocierea unui gest fiecărei litere;

- elevul este solicitat să facă gestul aferent literei, implicând memoria motrică care facilitează învățarea;
- gestul asociat cu fonemul ajută la identificarea literei scrise și este foarte util la copii cu tulburări de memorie;
- poate fi utilizată la clasa pregătitoare;

Metoda Montessori

- pune accentul pe folosirea a cât mai multe canale de recepționare a informațiilor (pipăit, văz, auz etc.);
- elevul este implicat activ în procesul de învățare;
- presupune folosirea „Cărților Urișe” pe care profesorul marchează fiecare cuvânt citit;
- cititul și scrisul se predau integral, iar elevii aleg textele după preferințe și pasiuni;

METODA ABEL(Abordarea bazată pe experiența limbajului /în engleză, Language Experience Approach – LEA)

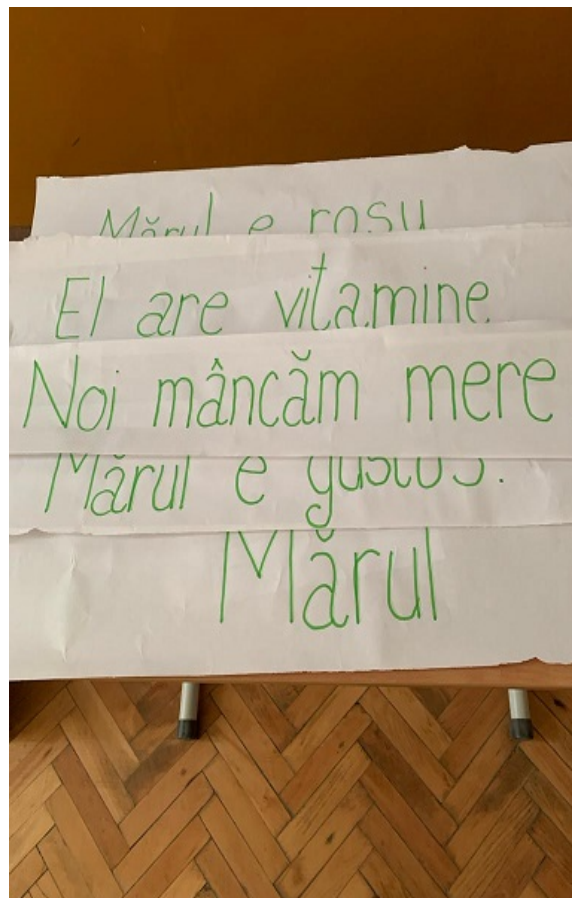
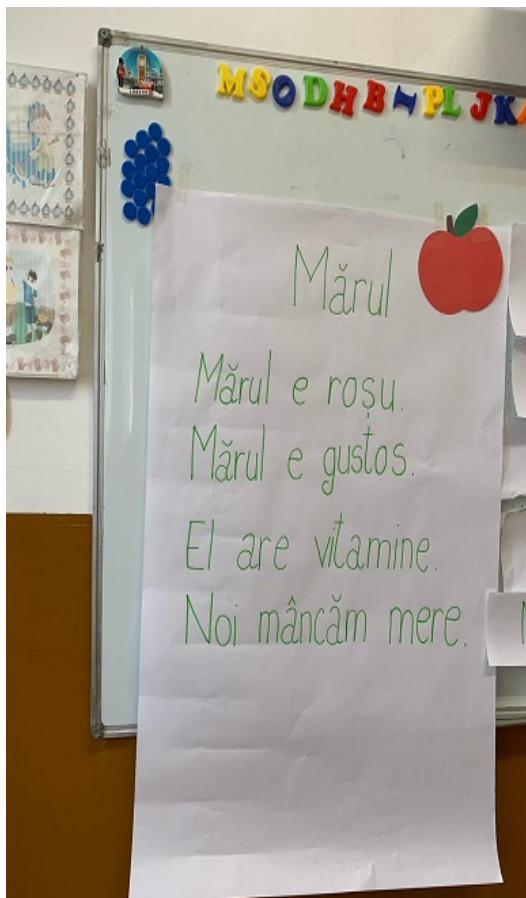
- strategie prin care putem arăta copiilor sensul învățării cititului și scrisului;
- - se bazează pe construcții de texte pornind de la vocabularul familiar al copiilor;
- - aplicată în țări precum Finlanda, Japonia, Danemarca, Belgia (țări cu indice mare de literație la elevi);

Metoda Freinet, metoda funcțională și metoda Decroly

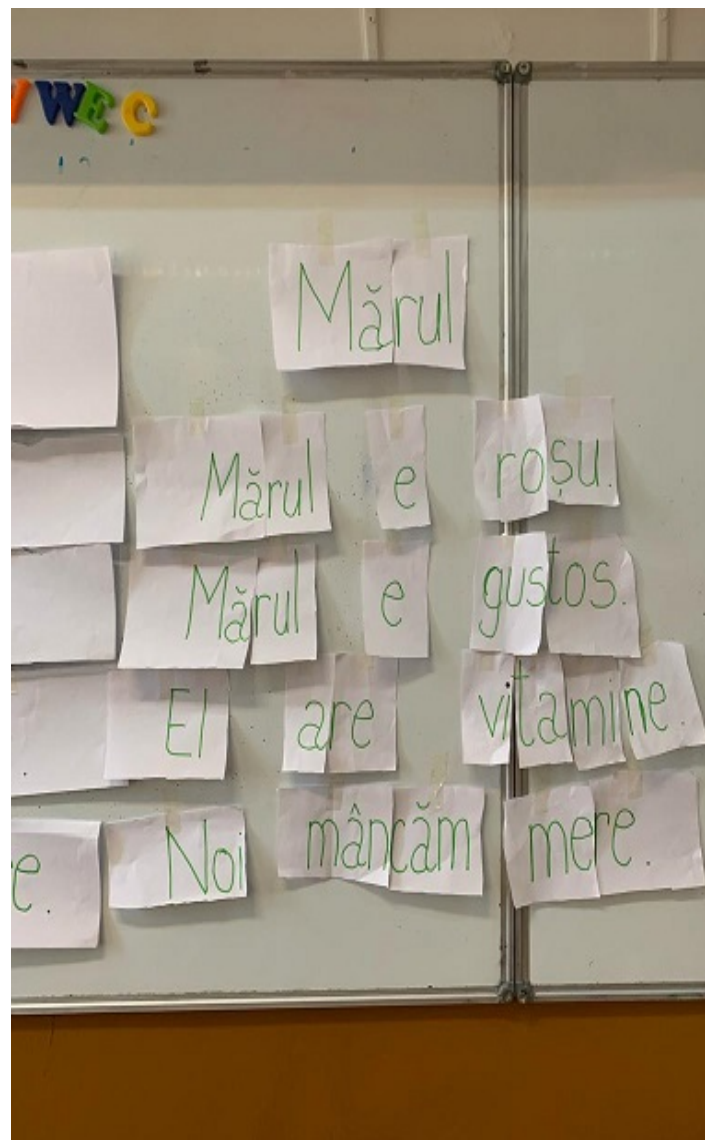
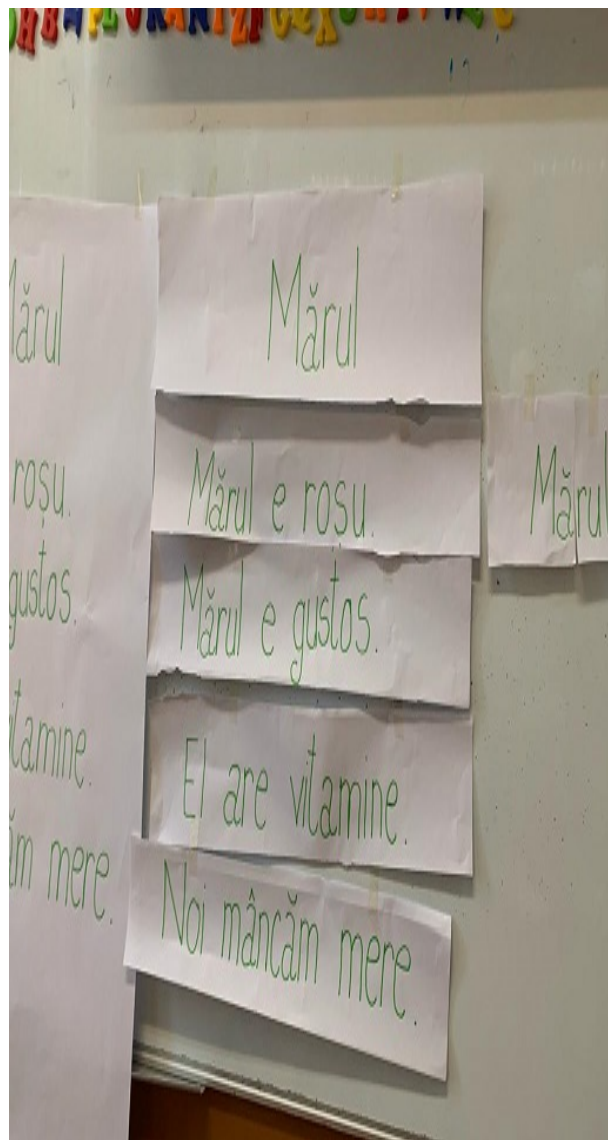
- utilizează cu precădere experiența personală și concretă;
- - se opun textelor cu propoziții și fraze tipărite, pe care elevii trebuie să le citească;
- - elevii „creează” cărțile proprii pornind de la imagini și obiecte foarte cunoscute;
- -promovează învățarea experiențială în aer liber;
- -elevii scriu texte scurte cu caracter funcțional;

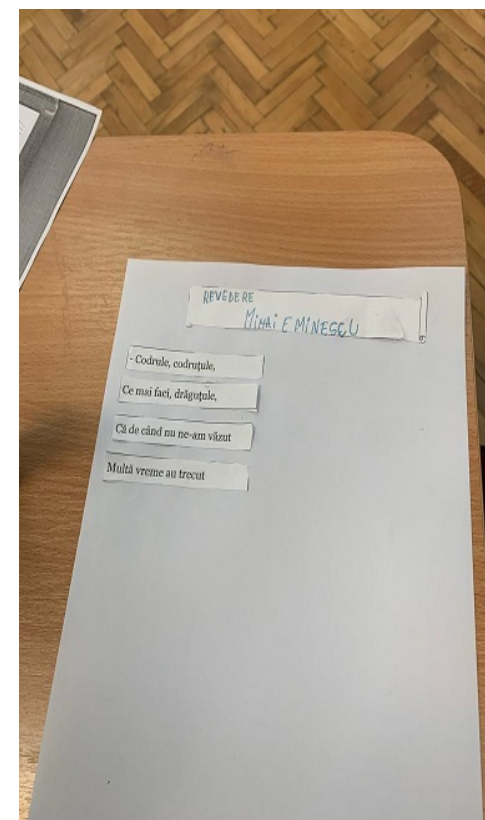
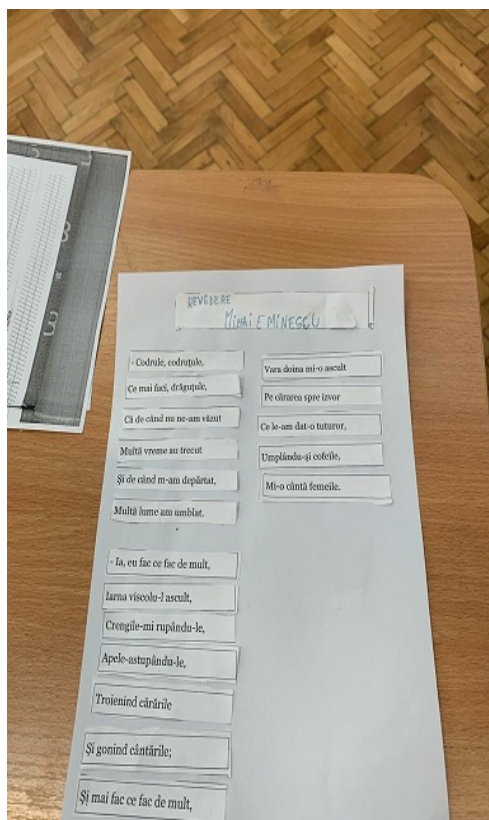
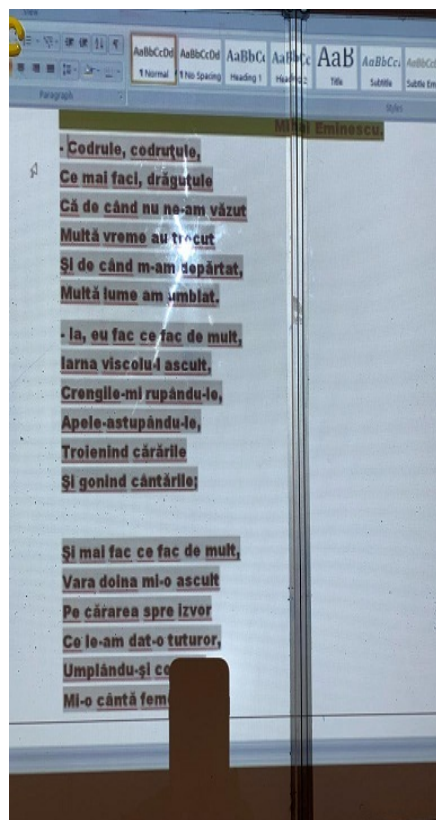
Dezvoltarea competențelor de literație prin proiecte tematice integrate

- -utilizate cu succes încă de la grădiniță;
- - introduse în curriculum pentru clasele primare din 2011-2012;
- - demersuri interdisciplinare ce trec dincolo de fragmentarea pe discipline;
- - presupun o abordare holistică a conținutului;
- - permit copilului să-și folosească toate abilitățile personale pentru a realiza produsul învățării;
- -contribuie la formarea copiilor ca parte a grupului;
- - dezvoltă stima de sine a copiilor, care sunt parte activă a procesului de învățare, care devine interactiv și facil;

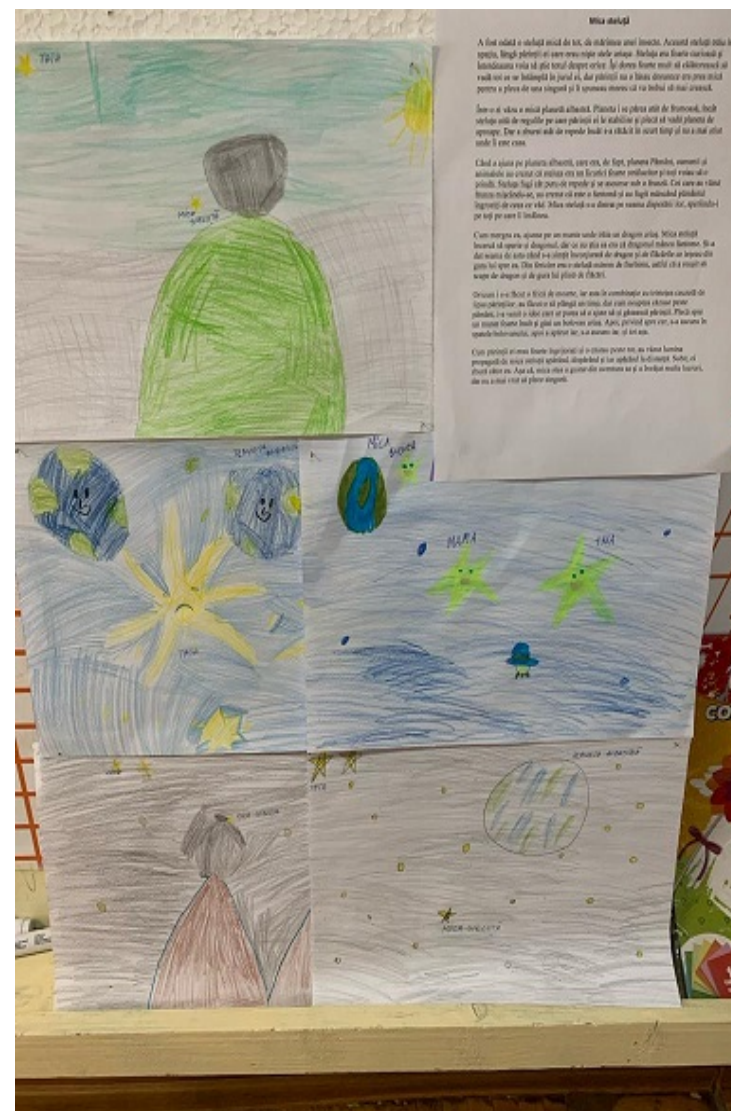

METODA ABEL

HARTA SPAȚIULUI IMAGINAR

Înțelegerea mesajului citit

Șapte cuvinte cheie

Citește propoziția și colorează imaginea.

1. Ultimul extraterestru are brațele verzi, picioarele albastre și părul roz.
2. Primul extraterestru arefața în dungi violete și roz iar picioarele albastre.
3. Extraterestru mare are fața verde cu puncte galbene și picioarele îi sunt violete.
4. Al doilea extraterestru are picioarele roșii, părul galben și fața portocalie.

Înțelegerea mesajului citit

Șapte cuvinte cheie

Citește propoziția și colorează imaginea.

1. Al doilea măr este roșu cu verde, cu frunza galbenă și codița maro.
2. Primul măr este galben cu verde, cu frunza albastră și codița maro.
3. Deasupra primului măr se află două flori mici roșu cu galben.
4. Sub al doilea măr se află un triunghi mare cu dungi violete și verzi.

Înțelegerea mesajului citit

Șapte cuvinte cheie

Citește propoziția și colorează imaginea.

1. Ultimul extraterestru are brațele verzi, picioarele albastre și părul roz.
2. Primul extraterestru arefața în dungi violete și roz iar picioarele albastre.
3. Extraterestru mare are fața verde cu puncte galbene și picioarele îi sunt violete.
4. Al doilea extraterestru are picioarele roșii, părul galben și fața portocalie.

